తూలికా నృత్యం

ఆ బాలిక రంగులు కలుపుకుంటూ ఉన్నది. తాను ఎదురుగుండా పెట్టుకున్న వాట్‌మన్స్ డ్రాయింగు పేపరు నున్నటి చిత్రలేఖన ఫలకానికి సూదులతో నొక్కిపెట్టిఉంచినది. ఆ కాగితంపై పెన్సిల్‌తో రేఖాచిత్రం ఒకటి గీసి ఉన్నది. అనేక చిత్తు డ్రాయింగు కాగితాలపై తన మనస్సులోని భావాలకు మూర్తి కట్టించే రూపంకోసం ప్రయత్నాలన్నీ చేసింది.

అవి ఎంతో కంగాళీగా వచ్చినవి. మనస్సు తృప్తి కలుగలేదు. బొమ్మని, రబ్బరు ముక్కతో చెరిపి, మళ్లీ వేసి, మళ్లీ చెరిపి, అలా వేస్తూ, చెరుపుతూ ఈ వారంరోజుల నుండీ ఆమె తన భావానికి మూర్తి సమకూర్ప ప్రయత్నించింది.

చిత్తు డ్రాయింగు కాగితా లెన్ని పాడుచేసిందో!

చివరకు ఆ విన్యాసా లన్నిటిలోనుండి ఏదో ఒక రకంగా తృప్తి ఇచ్చిన రూపం వచ్చింది. ఆ రూపాన్ని దిద్ది, తీర్చింది.

ఆ బొమ్మను పల్చని కాగితంపైన ప్రతి తీసి, కాగితం వెనకవైపు నల్లటిడ్రాయింగు బొగ్గుపొడుం రుద్ది, నాలుగు "హెచ్" మార్కు వీనస్ పెన్సిలు సన్నంగా చెక్కి, ఇసుక కాగితంపై అరగదీసి, మొన తీర్చి, "వాట్‌మన్" కంపెనీవారి "ఇంపీరియల్" చేతి తయారు కాగితం ఇరవై అంగుళాలు పొడుగూ, పన్నెండు అంగుళాలు వెడల్పూ కొలతలను కత్తిరించి, మొదట చిత్రలేఖన ఫలకంపై ఆ వాట్‌మన్ కాగితమూ,

దాని పైన ఆ పల్చని కాగితమూ ఉంచి డ్రాయింగు సూదులు నాలుగు మొనలపైనా గట్టిగా గుచ్చింది. ఆ పల్చని కాగితం పై ఉన్న రేఖాచిత్రం పై ఈ నాలుగు "హెచ్" ఏనసు పెన్సిలుతో రేఖలను గీసింది.

ఆ వెంటనే చిత్తు రేఖాచిత్రం ఉన్న పల్చని కాగితం తీసివేసి, మంచి కాగితం పై దిగిన బొమ్మను చూసుకొని సరి దిద్దుకొంది. ఆ వెనుక ఆ పెన్సిలు రేఖలపై తాను ఈయదలచు కొన్న రంగుల ననుసరించి తూలికతో రంగు రేఖలు దిద్దింది.

వేయదలచుకొన్న చిత్రం "రైతూ—రైతు కూలీ!" ఆ బొమ్మ వేయడమా, వద్దా అని మొదట కొన్నిరోజులు ఆలోచించింది. ఆ విషయంలో ఆ బాలికకు, ఆ బాలికకు చిత్ర లేఖన విద్య నేర్పే ''పద్మప్రియ" దేవికీ ఒక ఉదయమంతా వాదన జరిగింది

"ఒక భావం నీకు సన్నిహితమై ఆనందం కలగాలి! అప్పుడే ఆ ఆనందంలోనుంచి చిత్రకారునికి రసస్వరూపమైన రూపం ప్రత్యక్ష మౌతుంది. అంతేకాని మనస్సులో రాజకీయ మైన కోర్కెలూ, కాంక్షలూ, పట్టుదలలూ ఉండి, ఆ భావాలు రసస్వరూపమై ప్రత్యక్షంకాకుండా చిత్రం వేయడానికి సంకల్పం చేసుకుంటే రసాభాసం ఉద్భవిస్తుంది కాని, రసభావస్వరూపం ఉద్భవించదు వాణీ!"

వాణీసుందరి అని ఆ బాలిక పేరు. వాణి తన దేశికురాలి వైపు తీక్ష్ణంగా చూచి, "పిన్నీ, మీరు చెప్పే ముక్కలు నా కేమీ అర్థం కావు. రసభావం ఏమిటి, రసాభాసభావం ఏమిటి? నాకు విడమరచి చెప్పండి!"

"రసానందం అంటే కళానందం అని మనగురువు గారు బ్రహ్మమూర్తిగారు చెప్పారు కదా!"

"అవునూ! ఆహార, నిద్రా, భయాదులైన మానవ భౌతిక వాంఛలను మించిన ఒక మహోత్తమ వాంఛ ఉన్నదనీ, అది సౌందర్య వాంఛ అనీ, జగత్తులో ఆ సౌందర్యం చూచి ఆనందం పడడం మానవుని మనస్సునకు ఉత్తమస్థితి అనీ, ఆ శక్తివల్ల మనుష్యుడు సర్వకాల సౌందర్యాన్వేషి అవుతాడనీ, ప్రకృతిలో, మనుష్యసంఘ చరిత్రలో ఆసౌందర్యం కొన్ని కొన్ని దోషాలు కలిగి ఉంటే వానిని మనుష్యుడు తన మనస్సులో దిద్దుకొని, లేనివి కలుపుకొని ఆనందిస్తాడనీ, ఆలాంటి మనుష్యునకు సృజనాశక్తి ఉంటే, ఆతడు కావ్యరూపంగానో, ఇతర సాహిత్య రూపాలుగానో, చిత్రలేఖన శిల్పరూపాలుగానో, సంగీత నాట్య రూపాలుగానో వ్యక్తం చేసి ఆనందిస్తాడనీ, అవి లలితకళారూపాలనీ, ఆ కళలు భావకులైన సహృదయులకు ఆనందం కలుగ జేస్తాయనీ. గురువుగారు బోధించారు. అవన్నీ నాకు జ్ఞాపకం ఉన్నాయి. ఆ ఆనందం రసానందం అన్నారు. నిజమే. అయితే ఏమి? ఆభావాలన్నీ నాకు పూర్తిగా అర్థం కాలేదు పిన్నీ!"

"చిన్న ఉపన్యాసం ఇచ్చావు తల్లీ! ఆ భావాలు పోను పోను నీకు పూర్తిగా అర్థం అవుతాయి."

"సరేలెండి, పిన్నీ! అయితే ఇంతకూ ఈ చిత్రంలో ఉండే దోష మేమిటంటారు?"

ఆ బాలిక వేసే చిత్రం పద్మప్రియ పరిశీలించ సాగింది. రైతు, రైతు వెనక ఆతడు వేసుకొన్న పాశ్చాత్య ఛత్రం ఉంది. రైతుకూలీ బొమ్మకు కుడివైపున మధ్యగా ఉన్నాడు. రైతు బొమ్మకు ఎడంవైపున మధ్యగా ఉన్నాడు. ఒకరికొకరు ఎదురై ఉన్నారు. రైతు కోపంగా ఉన్నాడు. రైతు కూలీ శాంతంగా ఉన్నాడు. రైతుకూలీ వెనక నీలాకాశం ఉంది. వీరిరువురకు మధ్య దూరంగా నరికుప్పఉంది. రైతుకు ఎడంపక్క చిత్రానికి వెనక భాగాన దూరంగా రోడ్డుమీద, ఆతను పొలాలకు ఎక్కి వచ్చిన గుఱ్ఱపు బగ్గీ బండి ఉంది. దానికి వెనుకగా ఇంకా దూరంగా గ్రామమూ, చెట్లూ, ఆ చెట్లల్లోంచి రైతు మేడ కనబడుతూ ఉంటాయి. రైతు మోము మూడు వంతులు తిరిగిఉంది. రైతుకూలీ మోము రైతువైపుకు పూర్తిగా తిరిగి ఉంది. దేహం మాత్రం మూడువంతులు ప్రేక్షకుల వైపు తిరిగి ఉంది. రైతు దేహం రైతుకూలీ వేపుకు పూర్తిగా తిరిగి ఉంది. రైతుకూలీ పక్కనే నాగలి, ఎడ్లూ ఉన్నాయి. కొంచెం దూరంగా ఆతని భార్య పచ్చగడ్డి కోస్తూ రైతూ, రైతుకూలీల సంభాషణ వింటున్నది. ఆ పక్కనే రైతుకూలీ కొడుకు గట్లు

త్రవ్వుతూ బాగు చేస్తున్నాడు. ఇంకా కొంచెం దూరంగా మాలపల్లి గుడిసెలూ, కుక్కలూ, కోళ్లూ, పశువులూ, మరి కొంత దూరంలో చచ్చిన జంతువూ, దాన్ని తింటూ రాంబందులూ, కాకులూ ఉన్నవి.

ఈ చిత్రం వలదనిన్నీ ఈ చిత్రభావానికి స్థాయీస్థితి రాదనిన్నీ పద్మప్రియాదేవి శిష్యురాలికి మొదటనే నచ్చచెప్పడానికి ప్రయత్నించింది. కాని "స్థాయీస్థితి అంటే ఏమిటి? అది రావడం అంటే ఏమిటి? అది రాకపోవడం అంటే ఏమిటి?" అని తీవ్రంగా ఆమెను వాణీసుందరి అడిగింది.

తమ గురువు బ్రహ్మమూర్తి ఈలాంటి విషయాలు పండు ఒలిచి చేతిలో పెట్టినట్లు వాదిస్తాడు. తనకు తన గురువు బోధించినవి అర్థం అయ్యాయి. అవన్నీ తన జీవితంలో హత్తించుకొని, తాను రచించే చిత్రాలన్నిటిలో భారతీయ కళాసత్యం సర్వతోముఖంగా వికసింప చేయకలిగింది పద్మప్రియ. ఎటు వచ్చినా తాను ఆరభటీ వృత్తిపూర్ణమైన చిత్రాలు విన్యాసం చేయలేకపోయేది. కైశికీ వృత్తిజనిత శృంగార, భక్తి, శాంతి, కరుణ, శోకరసాలను సిద్ధహస్తంతో నిష్పన్నం చేయకలిగేది. ఇంక ఈ బాలకు బోధించి వాణీసుందరికి సరియైన దారి చూపించడం ఏలాగు అని ఆనాడు పద్మప్రియ దీర్ఘనిశ్వాసం విడిచింది.

ఈ దినాన వాణీసుందరి ఆ బొమ్మను రంగుల రేకలు

దిద్దుతూ ఉండగా పద్మప్రియ అచ్చటికి వచ్చి ఆబాలిక చిత్రాన్ని గమనించి చూచి వెళ్లిపోయింది.

౨

పద్మప్రియాదేవికి ఇప్పుడు ఈ 1949 డిశంబరులో ఇరువది ఎనిమిదేండ్లు. ఆమెకు బంగారు ఛాయ ఒళ్లు. కోలనైన మోము. సోగకళ్లు. ఒత్తైన జుట్టు. ఆ సోగకళ్లు అర్ధనిమీలితాలు. చిన్నని నోరు. ఎఱ్ఱనై సన్ననైన పెదవులు. సమంగా నిడువు కలిగిన మెడ. సొట్టకలిగి ముద్దులు గులికే గడ్డము. ఆ దివ్య సౌందర్యం కలిగిన వదనం చూసిన పురుషుడు పదేపదే ఆ మోము చూచి తనివినందడు. ఆమె కళ్లల్లో ఏవో లోతులు కలిగిన అమాయికపు చూపులు. ఎత్తైన వక్షోజాలపై, పూర్వకాలపు విధానంగా రైకా, ఆపై అందంగా మడతలు తీర్చిన పయ్యెద ఎప్పుడూ చెక్కు చెదరవు. సన్నని నడుము. శిల్పులు ఆనందతన్మయులయ్యే విగ్రహము. వికసించిన కటి, తీర్చిన పాదాలు, పొడుగు చేతులు, చిన్న హస్తాలు, తీగలవంటి వేళ్లు. ఆమె పెదవులు ఎప్పుడూ నవ్వుతూ ఉంటాయి.

పెళ్లిఅయి, కార్యం కాకుండా నెలరోజులలో ఆమె భర్తకు టైఫాయిడ్ జ్వరం వచ్చింది. ఎన్నో ఉపవ్యాధులు ఆ జ్వరంలో విజృంభించి ఆతడు ఇరవైయో లంకణం రోజున దేహం వీడినాడు.

పద్మప్రియకు పదునారవ ఏటను పెళ్లయినది. అంతవరకూ సరియైన సంబంధాలు దొరకలేదు. దొరికిన సంబంధాలు ఆమెకు నచ్చలేదు. ఎ. ఏం. లో కృతార్థుడై ఒక కాలేజీలో ఆచార్య పదవిలో ఉన్న ఇరవైనాలుగేళ్ల యువకుడు, స్వకులం వాడు, మంచి వరుడు దొరికాడు.

ఒక్కతే కూతురు; సోదరులు లేరు పద్మప్రియకు. కాబట్టి మంచి కట్నం ఇచ్చాడు. కట్నం ఇవ్వకూడదన్న పెద్దమనిషే. అయితేఏమి? ఇప్పటి సంఘంలో ఉన్న ఈ మహా దురాచార వ్యాధికి ఆతడూ లోనుగాక తప్పింది కాదు.

చిన్నతనంలోనే విధవ అయిన పద్మప్రియను చూచి, బంధువులంతా దుఃఖించారు. తలిదండ్రుల దుఃఖం ఏడు సముద్రాలే అయింది. ఆమె అందం చూచి, ఆమె స్థితి తలుచుకొని ఆమె తండ్రిగారి స్నేహితులందరూ మళ్లీ వివాహం చేయమని పట్టుగా సలహా ఇచ్చారు. "ఆమెకు విద్య చెప్పిస్తాను. ఆ తర్వాత ఆమె ఇష్టం!" అని తండ్రి కోదండరామయ్యగారన్నారు.

ఆమె చదువులో చేరింది. స్కూలు ఫైనలు నెగ్గింది. కాలేజీ చదువు పూర్తిచేసి బి. యే. పట్టం పొందింది. ఆ బాలికకు చిన్నతనాన్నుంచీ చిత్రకళ అంటే మహాఇష్టం. ఎప్పుడూ ఏవో బొమ్మలు, ప్రతులు వ్రాస్తూనే ఉండేది. రంగులపెట్టె, కుంచెలూ కొనుక్కుంది. ఇరవైఅయిదో ఏట

బి. యే. నెగ్గింది పద్మప్రియ. ఆమె కప్పుడు వివాహం చేద్దా మని తండిరి పియత్నించాడు.

"నాన్నా! నాకు వివాహంమీద ఇచ్ఛలేదు. నాకు చితిరిలేఖనం అంటే ఇష్టం. శాంతిని కేతనానకు పోయి నందలాలు గారి పాదాలకడ చితిరిలేఖనం నేర్చుకుంటాను" అని ఆబాల పట్టుపట్టింది. తండ్రి ఆమెను శాంతి నికేతనానకు పంపించాడు. అక్కడ ఆమెకు ఆంధ్రుడైన బ్రహ్మమూర్తితో పరిచయం కలిగింది.

బిరిహ్మమూర్తి వివాహం చేసుకోనని నిశ్చయం చేసి కొని జీవితం సాగిస్తున్న బిరిహ్మచారి. ఆతనికి చిన్నతనాన్నుంచి శిల్పము, చితిరిలేఖనము, కవిత్వము, సంగీతము, నాట్యము అంటే వర్ణింపరాని పేరిమ. ఆతనికి ఉగ్గుపాల రోజులలోనే ఈ విద్యలన్ని అలవడినాయి. కాని, తలిదండురిలు ఈ విద్యలవల్ల లాభం లేదురా బాగా చదువుకొని, పరీక్షలు నెగ్గి ఉద్యోగం చేయరా అని పోరుపెట్టారు. అతడు చదువు సాగించాడు. కళాహృదయం ఉత్కృష్టంగా వికసించాలంటే సర్వపిరిపంచ జ్ఞానం అవసరమనీ, అందుకై చదువులు ముఖ్యమనీ ఆతడు సమాధానం పెట్టుకున్నాడు. చదువుకుంటూ, లలితకళాభ్యాసం చేసుకుంటూ ఇరవైరెండో ఏట బి. ఎస్. సి ఆనర్సు పూర్తి చేశాడు. ఆనర్సు చదువుతూ ఉండగానే ఆతని తలిదండ్రులు పరమపదం చేరినారు మూడు నెలలు ఎచ్చుతగ్గులుగా!

తనకు సరియైన భార్య దొరకడం అసంభవమని ఆతని వాదన. ఆతడంత అందమైన వాడూ కాడు; అంత కురూపీ కాడు. కొంచెం పసిమిలో చేరే చామనచాయ. మధ్యరకంఎత్తు. బలవంతమూ కాని, బలహీనమూ కాని దేహ సౌష్ఠవం. కోల మోము. చిన్న కళ్ళు. సమనాసిక. విశాలమైన నుదురు. సాధారణమైన నోరు. కాని ఆతని చూపులలో సర్వ విశ్వ సౌందర్యాలూ అన్వేషించే శక్తి ఉంది. ఆతని కంఠం చాలా తీయని మందర పంచమ మధ్యస్థాయి కలది. చురుకైన బుద్ధి. ఎప్పటికీ శక్తివీడని నవనవోన్మేషమైన కళాసృష్టి.

ఆతని పాటలు ఆతనిని ఆంధ్రదేశంలో పదిమంది పెద్ద కవులలో ఒకణ్ణి చేశాయి. ఆతని నాట్యప్రదర్శన ఆతనికి భారత దేశం అంతా నిండే కీర్తిని సమర్పించింది. ఆతని సంగీతం మనోహరం. అలాంటి ఆ యువకుడు ఆసర్సు పూర్తిచేసి కలకత్తా పోయి, అవనీంద్ర ఋషి పాదాలకడ చిత్రలేఖనం నేర్చుకున్నాడు. దేశం అంతా తిరిగి సర్వకళాక్షేత్రాలలో మూల శిల్పాలనూ, చిత్రాలనూ సమర్పించిన అజ్ఞాత కళావేత్తల ఆత్మ పాదాలకడ ఆతడు భారతీయ సంప్రదాయ మహోత్తమ శక్తి అలవరచుకొన్నాడు, శివునికడ పాశుపతం సముపార్జించిన అర్జునునివలె!

చిన్నతనాననుండీ ఆతనికి ఒక ఆశయు సౌందర్యరాశి అయిన బాలికామూర్తి స్వప్న సుందరిగా సాక్షాత్కరించి

ఉండేది. ఆ బాలిక తనకు ఈజన్మలోగాని, మరి ఏజన్మలో గాని ప్రత్యక్షం కాదనే అతని నమ్మకం. ఆతడు కళాతపస్వి అయిన మరుక్షణంనుండీ ఆమె సర్వకాలమూ ఆతనికి వ్యక్తా వ్యక్త మూర్తిగా ప్రత్యక్షం అయియుండేది.

ఆతడు చిత్రలేఖనాలు సృష్టిస్తూనే ఉన్నాడు. అనేక ఉత్తమ మంత్ర ధ్యానమూర్తులను, అనేక విచిత్ర పురాణేతి హాస కావ్యాంతర సంఘటలను చిత్రించేవాడు; అనేక భావ చిత్రాలను రచించాడు; మహాభావపూరితమైన ప్రకృతి దృశ్యా లను చిత్రించాడు.

చిత్రాలు ఉత్తమమైనవి. వర్ణవిన్యాసము మహోత్త మము, రేఖాశక్తి అత్యుత్తమము, భావము పరమోత్తమము అయినా ఈ కాలానికి ఈ చిత్రాలన్నీ ఎవరికి కావాలి? ఆ భావాలు ఎవరికో కొద్దిమందికి తక్క సాధారణ ప్రజాకోటికి సన్నిహితం కావు. ఈనాడవి పూలతోటలంటివి. తిండిలేక మలమల మాడిపోయే వారికి ఈలాంటి చిత్రా లెవరికి కావాలి?" అన కొందరు విమర్శకు లాతన్ని గురించి పత్రిక లలో వ్రాసినారు.

"సాంఘిక, రాజకీయ, ఆర్థిక సమస్యల విషయంలో ప్రజలకు ఉద్రేకం కలుగజేసే చిత్రాలు ఉత్తమ తరగతికి రాలేవు. అవి విన్యసించేందుకు సాధారణ చిత్రకారులు చాలు. బ్రహ్మమూర్తిగారివంటి మహోత్తమ చిత్రకారులు భారతీయ

దివ్యసంస్కృతిని పునరుద్ధరించేందుకు ఉద్భవించారు. ఈనాడు భరతమాతకు సంపూర్ణ విముక్తివచ్చింది. లోకానికి సరియైన మార్గం భారత జాతీయుతే చూపించవలసి ఉన్నది. అటు కోటీశ్వర ప్రజాస్వామికము పనికిరాదు; ఇటు ప్రజా నియంతృత్వమూ పనికిరాదు. ప్రపంచానికి కావలసినది సంపూర్ణ ప్రజాస్వామికత్వము. దానికి మార్గం అహింస. భారతీయ సంస్కృతిలోనుండి ఉద్భవించిన లలితకళావిధానం ఆ ఉత్తమ ప్రజారాజ్య స్థితికి దారిచూపిస్తుంది." అని ఇంకో తెగ విమర్శకులు బ్రహ్మమూర్తిని సమర్థించారు.

ఆ విమర్శనలవల్ల బ్రహ్మమూర్తి హృదయం కుదురు చెదిరిపోయింది. ఆతడు తన గురువైన అవనీంద్రుని కడకు సందేహ నివృత్తికోసం శాంతి నికేతనం చేరినాడు. దివ్యకవి శ్రీ రవీంద్రుడు అస్తమించినప్పటి నుండీ అవనీంద్రుడే శాంతి నికేతనానికి కులపతి ఆయినాడు.

బ్రహ్మమూర్తికి ఏది నిజమైన దారి అన్న అనుమానం పిశాచమై ఆవహించింది. దేశాలు తిరిగినా, శిల్ప క్షేత్రాలు సేవించినా, హిమాలయ దివ్య సౌందర్య ప్రదేశాలు యాత్రలు సేవించినా, ఆతనికి అనుమానము పోలేదు; శాంతి కుదురలేదు. చివరకాతడు 1947 ఏప్రిల్ నెల 5 వ తారీఖున తన గురు పాదాలకడ చేరుకున్నాడు.

3

శాంతి నికేతనానికి వచ్చిన మర్నాడు బ్రహ్మమూర్తి అవనీంద్ర పర్ణశాలకుపోయి, తన గురువునకు పాదాభివందన మాచరించి, శ్రీ నందలాల్‌ని దర్శిద్దామని వెడుతున్నాడు. నందలాల్ పర్ణశాలా ముఖద్వారములో ఆతడు అడుగిడినాడు. అప్పుడే ఆతని కళ్లకు ఒక దివ్యసుందరమూర్తి ప్రత్యక్షమైంది. ఇన్నాళ్లవరకు ఏ స్వప్నసుందరి ఆతని ఆశా దేవీమూర్తియై ఆతనిచేత పాటలు పాడించిందో, ఆ దేవీమూర్తి యే ఇప్పుడు ఆతని ఎదుట మానినీమూర్తియై ప్రత్యక్షమైంది.

ఆతని హృదయస్పందనం ఆగిపోయింది; ఆతడు ఆగిపోయినాడు అనిమిషుడై ఆ మూర్తిని ప్రగాఢ భక్తిపూరిత నయనాలతో అవలోకిస్తున్నాడు.

ఆ బాలికామూర్తి ఈతన్ని చూసి ఆగిపోయింది. ఆతని వెనకాల ఉన్న కాంతి ఆతనిలోనుండే ఉద్భవిస్తున్నట్లామెకు తోచినది, ఎవరో ఒక దేవుడు స్వర్గము విడిచి ఇక్కడకు వచ్చినాడని ఆమె అనుకొన్నది. అనుకొని ఏదో ఒక వ్యవస్థాభిసంఘాతయై ఆమె తలవాల్చుకొని రెండుచేతులు అంజలి ఘటించి ఆతనికి నమస్కరించింది. ఆతడు తిరిగి నమస్కరిస్తూ.

“దేవీ! భారతీయ సంప్రదాయమా ఈనాడు భరత దేశమునకు కావలసినది? లేదా అతి నవీన పాశ్చాత్య సంప్రదాయాది అభిముఖత్వమా?” అని ప్రశ్నించాడు.

ఆతని ప్రశ్నకు ఆమె ఏమీ ఆశ్చర్యపడకుండానే, తాను తెలుగు బాలికనని ఆతనికి ఎలా తెలిసిందని ఆలోచించకుండానే, ఆమె "ప్రపంచానికే సరియైన దారి భారతీయ సంప్రదాయమండీ" అన్నది.

తరువాత వారిద్దరూ ఆప్రశ్నకూ, ఆ సమాధానమునకూ ఆశ్చర్యమును పొందినారు.

బ్రహ్మమూర్తికి ఇప్పుడు ముప్పదిరెండు ఏండ్లు. ఆతడు ఇన్నేళ్లూ వివాహము చేసికోలేదు.

వివాహము చేసికొనమని వత్తిడిచేసే తలిదండ్రులే నాకవాసులై పోయినారు. అన్నగార్లిద్దరు గుడిగుడి గుంచం గుండారాగంవాళ్లు. ఒక అక్కగారు, ఇద్దరూ చెల్లెళ్లు, "పెళ్లి చేసికో తమ్ముడూ", "పెళ్లిచేసికో అన్నయ్యా" అని వత్తిడి చేసిన మాట నిజమే. కాని "నాకు భార్యాబిడ్డలు చిత్రలేఖనమే" అని అతడు జవాబిచ్చేవాడు. కాని ఆతని హృదయంలో అతని భార్య ఆతని ఆశయదేవి. ఆతని హృదయపూజాపీఠంమీద ఆమె నిత్యావివశిత. ఆమెయే ఆతనికి దేవి.

ఈనాడు ఎదుట అజంతా కుడ్యవిలసిత సుందరివలె లతాంగి, పూబోడి పుంజుల తారల్యకాంతి శరీరం తన ఆశాదేవి తన ఎదుట సాక్షాత్కరించింది. ఇంతలో ఆతనికి చైతన్యం వచ్చినది. ఆమె తెలుగు బాలిక అని ఎట్లా గ్రహించాడో ఆతనికే ఆశ్చర్యం వేసింది. ఆ ఆశ్చర్యముతోనే అతను ఆమెను

"మీరు తెలుగువారా అండి?" అని ప్రశ్నించాడు.

"అవునండి!"

"మీరు నందనాల్ గారి వద్ద చిత్రలేఖనం నేర్చుకుంటున్నారా?"

"అవునండి. ఏడాది ఆరు నెలల వెనక నేను శాంతి నికేతనానికి వచ్చాను. చిత్రలేఖనం నేర్చుకుంటున్నాను."

ఆతనికి ఇంకేం మాట్లాడాలో తెలియలేదు.

"మీరు బ్రహ్మమూర్తిగారు కాదండీ?" అనేక పత్రికలలో మీ ఫోటోలు గుర్తించాను; మీవ్యాసాలు చదివాను; మీబొమ్మలు చూశాను."

"మీ ఊరండి? మీ పేరు? మీ...మీ... నాన్నగారి పేరు?"

"నా పేరు పద్మప్రియండి. మాది గుంటూరుజిల్లా అమరావతీ గ్రామం. మా నాన్నగారి పేరు కోదండరామయ్య గారు.

ఆతడు ఆ హాలులో ఉన్న చిత్రాసనము వైపు పరివేశిస్తూ "దయచేయండి పద్మప్రియ గారూ" అన్నాడు.

ఆమె దూరంగా ఉన్న ఇంకో చిత్రాసనముపై కూర్చున్నది.

ఆతడు తల వంచుకొని "పద్మప్రియగారూ, మీరు

లేపాక్షి చూశారా?" అని ప్రశ్నించాడు. ఆమె చిరునవ్వు నవ్వుతూ "నేను మా అమరావతి దగ్గర ఉండే శిల్ప శిథిలాలూ, నాగార్జున కొండా, కలకత్తా మ్యూజియంలో శిల్పాలు, ఇచ్చటి శిల్ప చిత్రలేఖనాలు మాత్రం చూచానండి. ఇంక ఏ శిల్పక్షేత్రములుచూడలేదు."

"మిమ్మల్ని ఎన్నాళ్లకు చూశాను!"

"అంటే?"

"ఏమీ లేదు. తరవాత మనవిచేసుకుంటాను."

ఇంతట్లో శ్రీ నందలాల్ బోసు ఆ హాలులోకి వచ్చాడు. ఇద్దరూ లేచి ఆయనకు నమస్కరించారు. నందలాలు చిరునవ్వు నవ్వుతూ "ఎప్పుడు వాచ్చావు బ్రహ్మమూర్తీ? లేపాక్షిలో శిల్పవిద్యాలయం నెలకొల్పు తానన్నావు?"

"చిత్తం, నందలాల్‌జీ. ఈ ఏడే అక్కడ విద్యాలయం ప్రారంభించాను. ఆ క్షేత్రమే ఒక శిల్ప విద్యాలయం. నా ఆస్తి అంతా అమ్మి అక్కడ కొందరు పెద్దమనుష్యులు దాన మిచ్చిన పది ఎకరాల భూమిలో పని ప్రారంభించాను. మూడు మంచి పర్ణశాలలు కట్టినాను. ఇప్పుడు పన్నెండుగురు బాలురూ, నలుగురు బాలికలు విద్య నేర్చుకుంటున్నారు. ఈ వేసవి కాలంలో ఏమీ తోచక మన సంప్రదాయమూ, పాశ్చాత్య సంప్రదాయమూ అని విద్యాలయానికి సెలవిచ్చి ఈ నెలరోజులు పిచ్చి ఎత్తినట్లు తిరుగుతున్నాను. ఆ ప్రశ్నయే అనాలోచితంగా

మీ ఇంట్లో కనపడ్డ ఈ అమ్మాయిని అడిగినాను. నేను ప్రశ్న వేసినట్లుగానే భారతీయ సంప్రదాయమే ప్రపంచానికి దేశికత్వము వహిస్తుందని జవాబు చెప్పింది. ఈమె నోటితో శ్రీ కళాదేవే ప్రత్యుత్తర మిచ్చి నట్లనిపించింది. నా సంశయం కూడా తీరిపోయిందండి" అని బ్రహ్మమూర్తి నందలాల్‌తో మనవి చేసుకొన్నాడు.

నందలాల్ బోసు చిరునవ్వు నవ్వుకొన్నాడు. "బ్రహ్మమూర్తీ, ఈమెను నీ ఆశ్రమానికి తీసుక వెళ్లవయ్యా" అన్నాడు.

౪

ఆనాటినుండీ పద్మప్రియ బ్రహ్మమూర్తికి శిష్యురాలయినది. పది రోజులైన వెనుక వారిద్దరూ శాంతి నికేతనము నుండి బయలుదేరారు. కోదండరామయ్యగారు కొమరితె లేపాక్షి వెళ్లి చిత్రలేఖనం నేర్చుకొన సంకల్పించినందుకు ఆయనకు ఇష్టమేనని ఉత్తరం వ్రాసినారు.

వారిద్దరూ అజంతా వెళ్ళినారు, ఎల్లోరా వెళ్లినారు. ఒక్కొక్క క్షేత్రంలో పదీ, పదకొండు రోజులు మకాం చేసేవారు. అతడు శిల్పవిద్యా రహస్యాలెన్నో ఆమెకు బోధించినాడు. ఆమెచే ఎప్పుడూ బొమ్మలు వేయిస్తూనే ఉన్నాడు.

క్షణ క్షణమూ అతడన్న భక్తి ఆమెకు ఎక్కువై పోతున్నది. ఆమెను చూచిన ప్రథమ క్షణంలోనే అతనికి ప్రేమ

ఉదయించింది.

వారు చెన్నపట్టణంనుంచి మహాబలేశ్వరము వచ్చినారు. మహాబలేశ్వరంలో ఇద్దరూ శిల్పాలను చూచి స్కెచ్చిలు వేసు కుంటున్నారు. ఆసమయంలో బ్రిహ్మమూర్తి పద్మప్రియను చూచి "పద్మప్రియా, నీవు ఎవరి నైనా పురుషునిగా ప్రేమించావా?" అని ప్రశ్నించాడు.

"లేదండి!"

"నేను నా ఆశయ దేవతకై యుగాల నుండి వెదుకుతు న్నాను. ఆమెను నీలో చూచాను! నువ్వే నా ఆశయమూర్తివి. నీ కోసం వేచి వేచి ఇంతవరకూ వివాహం చేసుకోలేదు. దివ్య శిల్పక్షేత్రమైన శాంతి నికేతనంలో నాకు దర్శనమిచ్చావు."

ఆమె సిగ్గుతో తలవంచుకుంది.

"నీకు ఆశయ పురుషుడు?"

"నా కెవరూ లేరు!"

ఆమె జవాబులాతనికి ఆశ్చర్యం కలుగ జేసాయి. ఆతడు మరల ఆమెతో ఏప్రస్తావనా తీసుకురాలేదు. ఆతని హృదయం గతులు తప్పిపోయింది.

శాంతి నికేతనం నుండి బయలుదేరిన రెండు నెలలకు వారిరువురూ లేపాక్షి చేరుకున్నారు. ఆమె ఆతనికి దీక్షాపూర్ణ అయిన శిష్యురాలయింది. ఆలా వారిరువురి స్నేహము నానా టికి వృద్ధి అయింది.

1948 లో బ్రహ్మమూర్తి, లేపాక్షి కళావిద్యాలయంలో బాలికాశాఖ నేర్పరచి, ఆ శాఖకు పద్మప్రియాదేవిని దేశికు రాలిగా నియమించినాడు.

ఆమె ఆతనికి చేసే పరిచర్య వర్ణనాతీతము. వారిరువురి స్నేహమూ అనన్యము. అయినా వారిరువురూ ఈ రెండేళ్లపైన ఎప్పుడూ కళా విషయాలు తక్క, రాజకీయాలు, సాంఘిక విషయాలు తక్క ప్రేమ విషయాలు మాట్లాడుకో లేదు.

పద్మప్రియ లోలోన కుళ్లిపోయేది. ఆమె ఆతన్ని గాఢంగా ప్రేమించింది. కాని ఆమెకు ప్రేమ విషయాలు మాట్లాడడం సిగ్గు. ఎన్ని సార్లో ఆమె ఆతని పాదాలపై వాలి "నువ్వు నా ఆ తేశ్వరుడవు; నాకు దేవుడవు. నా ప్రభువువు! నా ఆత్మ, నా శక్తి, నా దేహము నీకు బానిసలు. నన్ను ఏలుకో"! నన్ను గాఢంగా కౌగలించుకో!" అని తన రహస్యం ఆతనికి విన్నవించాలనుకుంది.

ఆమె తన్ను ప్రేమించడం లేదనిన్నీ, ఆమె ఈలా దూరంగా తనకు ఆశయ దేవియై ఉండిన చాలనిన్నీ, ఈ జన్మకు ఇంతే ప్రాప్తమనిన్ని ఆతడు నిశ్చయం చేసుకున్నాడు.

ఆమెతో అప్పుడప్పుడు తన ఆశయాలు, తాను సృష్టించ దలచుకొన్న మహోత్తమ చిత్రలేఖనాలు, ఉత్తమ కావ్యాలు, ఆ కావ్యాలకు తానే అద్భుతమైన చిత్రాలు వేయ దలచుకొన్నది. ఆత డామెకు తన హృదయమంతా తనకళలలో వ్రితి

ఫలిస్తుండగా చెప్పుకునేవాడు. తన ఆశయ దేవికి ఉషాదేవి అని పేరుట. ఆమె నిత్యోదయ స్వరూపిని అట. ఆమె నిత్యారుణ దివ్యసౌందర్యరూపయట. ఆమె నిత్య కౌశికీనృత్య పరవశ అట. ఆమెను అజంతాలో అలంకారోన్ముఖియైన రాజకుమారీ రూపంలో దర్శించాడట. ఆమెను అమరావతీ శిల్పంలో లీలా త్రిభంగీమూర్తియై హాస నృత్యాంచితాంచలాధరోష్ఠియైన యక్షిణీ రూపంలో ఆవిర్భావగా చేసుకున్నాడట. ఆమెను ఎల్లోరాలో ముప్పైనాల్గవ గుహలో శచీదేవీ విలాసిత లోలా దివ్యసుందరమూర్తిలో సన్నిహితం చేసుకున్నాడట. పాలంపేట మందిర స్తంభ శిఖరాంచిత నృత్య బాలికామూర్తిలో ప్రసన్నను చేసుకున్నాడట. కాని జీవితంలో ఆమె తనకింకనూ అవినతను కాంతయట.

అవ్యక్త కాకలీ గంభీర కంఠంతో ఆతడీ భావాలన్నీ ఉత్కంఠతో ఆమెకు చెపుతూఉంటే ఆమెకు ఆమాటలు తన్ను ద్దేశించినవే అని తెలుసు. ఆమె ఆతని పవిత్ర హృదయం ఆలా దర్శిస్తూ లోలోన ఉప్పొంగిపోయేది. ఆమాటలన్నీ వింటూ తన హృదయంలోని గాఢ ప్రణయావేశాన్ని తెర మరుగునే దాచి, మోమున చూపుల్లో మాటలు వినే స్నేహితురాలి సానుభూతి మాత్రమే కనబరుస్తూ ఉండేది.

ఇద్దరూ లోలోన పరితాపవేదనలకు లోనయ్యేవారు. వారి ఆవేదనలన్నీ వారి చిత్రాలలో ప్రత్యక్షమయ్యేవి. సర్వసంగ పరి

త్యాగియై, మహాభినిష్క్రమణుడై పోవు సిద్ధార్థ బోధిసత్త్వుని చిత్రిం నలుబది దినాలు సర్వాహార వర్జితుడై మహాతపస్సు సల్పి, కామదేవుని మాయకు లోబడని బుద్ధసింహోన్ముఖుడై అశ్వత్థ ఛాయాధివసితనిష్ఠుడైన బోధిసత్త్వుని చిత్రమును. దివ్య భిక్షుకుడై గడపకడా గడపకడా భిక్షమడుగు మహాశ్రమణక బుద్ధ దేవుని చిత్రమును ఆతడు లింఖిచినాడు. శ్రీకృష్ణుడే ఆతడు యోగేశ్వరేశ్వరునిగా ప్రత్యక్షము చేసినాడు. కపాలపాత్రా లంకరుడై సర్వవిశ్వాన్నీ భిక్షమడిగే పరమశివున్నాతడు చిత్రించి నాడు. తపస్సు చేసే ధృవుడు, మహావేదాంతియై నడచిపోయే బాలుడైన శ్రీ శకుడు ఆతని తూలికా వైరాగ్య నృత్యంలో నుంచి ఉద్భవించారు. సణ్వాపత్రిణయ భిక్షాటనమూర్తినిగా సూర్యుణ్ణి చిత్రించాడు.

దినదినము రాత్రి కాలాలయందు తన విద్యార్థినీ, విద్యార్థి బృందానికి ప్రపంచ లలితకళా చరిత్ర ఉపన్యసించేవాడు. లలిత కళలెందుకు అన్న ప్రశ్నకు పత్యుత్తరముగా మూడు గంట లుపన్యసించినాడు. కళాశయములేమిటి అన్న ప్రశ్నకు సమాధా నముగా వారము రోజులు పరమ పవిత్రి గంభీర స్వరముతో సూక్తములు ప్రవచించినాడు.

ఆతడు పద్మప్రియను ప్రేమిస్తున్నట్లు విద్యార్థిలోక మంతయు గ్రహించినది. ఆమె హృదయము వాణీసుందరి అను బాలికకు తక్క ఇంకెవ్వరికి అర్థము కాలేదు.

౫

వాణీసుందరి పద్మప్రియకు వలెనే బి.యే. పూర్తిచేసి చిత్రలేఖన, నాట్య సంగీత కళలు అభ్యసించేందుకు లేపాక్షి కళాశ్రమంలో 1948 లో చేరిన యువతి. ఆమె రాయలసీమ అనంతపుర పట్నవాసిని. ఆమె వచ్చిన మరుక్షణము నుండి పద్మప్రియా దేవి యంటే ఎంతో గాఢమైనభక్తి కుదిరినది. మేలిమి బంగారు రంగు, తీర్చిదిద్దిన కనుముకు తీరు, స్పష్టరేఖా విలసిత సుందరాంగ ప్రఫుల్లమైన రూపము. ఆ బాలిక పద్మప్రియకు అడుగులకు మడుగులొత్తేది. ఆ బాలిక ప్రేమించిన సహాధ్యాయుడైన యువకుడు దుర్మార్గగుణ పూరితుడు, మాయాజీవి అని తెలిసి హృదయము విచ్ఛిన్నము కాగా లలితకళాభ్యసన యోగంలో తన గాఢ దుఃఖము మరచిపోయేందుకు లేపాక్షి కళాశ్రమమునకు వచ్చి చేరింది.

లేపాక్షి కళాశ్రమము ఈనాడెంతో వృద్ధి పొందింది. నుప్పది ఇద్దరు విద్యార్థినులు, అరువది తొమ్మండుగురు విద్యార్థులు అక్కడ లలితకళలను అభ్యసిస్తున్నారు. బ్రహ్మమూర్తి ఆశ్రమాన్ని రెండు భాగాలుగా విభజించినాడు. ఒక భాగం బాలికాశాఖ, ఒక భాగం బాలశాఖ. దైనందిన విద్యాభ్యాసంలో ఈశాఖకు, ఆ శాఖకు ఏవిధమైన సంబంధము లేదు. కులపతి బ్రహ్మమూర్తి ఏదైనా ఉత్తమ చిత్రలేఖనము ప్రారంభించినప్పుడు విద్యార్థీ విద్యార్థినీ లోకము, ఆచార్య ఆచార్యిణీ లో

కము వచ్చి ఆతని తూలికా నృత్యగతులు దర్శిస్తూ ఉండేవారు. బ్రిహ్మమూర్తి ఉపన్యాసాలు సాధారణంగా రాత్రిళ్లు ఇచ్చే వాడు. ఆ పాఠములు వినడానికి ఆశ్రమవాసులందరూ హాజ రయ్యేవారు.

పద్మప్రియా దేవి తన జీవిత సర్వస్వముతో బ్రహ్మ మూర్తిని ప్రేమిస్తున్నదని వాణీసుందరి వచ్చిన నెలరోజుల్లోనే గ్రహించకల్గింది. ధైర్యము లేక రసాభాస స్వరూపమైన మూర్ఖపు సిగ్గుతో తన ఆత్మ ప్రణయ నిక్షేపాన్ని పద్మప్రియా దేవి తానే కూలదోసుకుంటున్నదని వాణీసుందరి గ్రిహించింది. ఆమెకు జరిగిన ప్రేమ పరాభవం, ఆమె జీవితాన్ని దగ్ధము చేసిన ప్రణయదావానలం, ఆమెను మహాసూక్ష్మగ్రహణ శక్తియుతగా ఒనర్చాయి. ఆమెకు ఒక విధంగా ఉత్తమమైన ఉడుకు మోతు తనము పద్మప్రియ అంటే కలిగింది. సంపూర్ణ కళావతార మూర్తి ఒక మహాపురుషుడు తన ప్రేమ సర్వస్వము ఆమెకు నివేదిస్తున్నాడన్న భావము ఆమెకు ఆ ఉడుకుబోతు తనానికి కారణమైంది. మహాభక్తితో ప్రణయభిక్షను అంజలి పట్టిన తనకు ప్రేమ విషము లభించింది.

వాణీసుందరికి పద్మప్రియాదేవి అంటే ప్రేమతో ఎంత భక్తి, అనురాగం కలిగిందో అంత క్రోధము ఆవహించినది. ఆ క్రోధముతో తన దేశికురాలైన పద్మప్రియాదేవిని అనేక రీతు లుగా బాధలు పెట్టడానికి సంకల్పించుకొన్నది.

వాణీసుందరికి భారతీయ సంప్రదాయ మహోత్తమస్థితి తెలుసును. ఆ సంప్రదాయమంటే భక్తి కలిగింది, నమ్మకమూ కుదిరింది. అయినా కావాలని నవీన పాశ్చాత్య సంప్రదాయాలను అనుకరిస్తూ చిత్రాలు లిఖించేది. అతి వాస్తవికత, అతి వ్యంగిణిరూపిత, అతి ప్రాథమికత వాదాల సంప్రదాయంగా ఆమె బొమ్మలు సృష్టిస్తూ ఉండేది. రాజకీయంగా పనికిరాని చిత్రాలు పనికిరావనేది. గాఢ బాధాపూరిత బీదస్థితిలో మగ్గిపోయే కోటికోటి జనాలకు ఉత్తమస్థితిని కొనివచ్చే మార్గాలను నిర్మించడానికి నాయకులకు దారిచూపే చిత్రాలను చిత్రించని కళ శుష్కకళ అని వాదించేది.

వాణీసుందరిని పద్మప్రియ అమితంగా ప్రేమించింది. అందుకని వాణీసుందరి మూర్ఖత్వానికి ఆమె ఎంతో బాధపడేది. వాణీసుందరితో పద్మప్రియ ఎంతో శాంతంగా వాదించేది. మేలుకుని నిద్రనటించే వారిని ఎవ్వరూ లేపలేరు. తెలిసివుండి మూర్ఖవాదన వాదించేవారిని ఎవ్వరు ఒప్పింపలేరు.

౬

బ్రహ్మమూర్తికి ప్రథమ శిష్యుడున్నూ, చిన్నతనాన్నుంచి అలంకార శాస్త్రము, వ్యాకరణము పండితుల కడ చదువుకొన్న వాడును, స్కూలు ఫైనలు పరీక్ష ప్యాసయి సాహిత్యరత్న పరీక్షలో విజయమొందిన వాడును, అన్ని కళలలోను తన గురువుకు వెనువెంట నున్న వాడని అనిపించుకున్న వాడును

అయిన అహోబల నరశింహారావు బ్రిహ్మామూర్తికి గాఢ స్నేహితుడు, శిష్యుడు. బ్రిహ్మామూర్తి పాదాలు కడిగి నెత్తిని చల్లుకునే భక్తి ఆతనిది.

అహోబల నరశింహారావు గురువుగారితో పాటు వివాహం చేసుకోనని పట్టుదల పట్టినాడు. గురువుగారి హృదయం అతనికి పూర్తిగా అవగాహన అయింది. కాబట్టే బ్రిహ్మామూర్తి తన ఆవేదనలని ఆతనితో చెప్పి దుఃఖించేవాడు. బ్రిహ్మామూర్తిని ఆతడు నాన్నగారూ అని పిలిచేవాడు. ఆతడు చామనచాయ మనిషి. చాలా బలంగా ఉంటాడు.

బ్రహ్మామూర్తి శిష్యులందరికి అపరిమితానందము, భక్తి. అందరినీ మించినవాడు అహోబల నరశింహారావు. వారందరికీ పద్మప్రియా దేవి యన్న విపరీతమైన భక్తి.

ప్రిథమంలో ప్రతి శిష్యుడూ ఉషా దేవి చిత్రిం లిఖించాలి. కొందరామె నృత్యం చేస్తున్నట్లు, కొందరామె పద్మాసనస్థ యై ప్రత్యక్షమైనట్లు, మరికొందరామె చతుర్థాను రాశ్వములు పూనించిన దివ్యకమల చక్రాలు కలిగిన రథముపై అధివసించి నిరాలంబ మార్గాన్ని ప్రయాణిస్తున్నట్లు ఈలా వివిధ రూపాలతో ఆ దేవిని చిత్రించేవారు.

1949 నవంబరు నెల 5 వ తారీఖున బ్రిహ్మామూర్తి పద్మప్రియా దేవిని కలుసుకొన్నప్పుడు "మీకు ఆశయ పురుషుడెవ్వరూ లేడా" యని ప్రిశ్నించాడు.

"మీరు నాకు ఆశయ స్త్రీ పురుషత్వాలంటే ఏమిటో చాలా చెప్పారుకాని, ఆ భావం నాకేమీ అర్థం కావటంలేదండీ."

"అయితే నేను నీకెవ్వరను?"

"మీరు నాకు ఆశయ గురువులు!"

"నువ్వు నాకు అనేక రకాలుగా చాకిరీ చేస్తావు. నాకు జ్వరము వచ్చినప్పుడు వచ్చి పాదసంవాహనము కూడాచేస్తావు. నేను నిన్ను దగ్గరగా తీసుకుంటే నాపక్క వదిగిపోతావు. నేను నీ కనులు స్పృశించాను. నీ పెదవులు నా హస్తాంగులీయాంచనాలతో చుంబించినాను. నా పెదవులతో నీ ఫాలము, నీ మూర్ధ్వము ఎన్నిసార్లో పుణికినాను. నీ ఒడిలో నాతల వుంచి ఎన్ని సార్లో బాధతో రోదించినాను. ఆసమయాల నా తలపైన నీ చేతులు అనురాగంతో వాలిపోయినవి. నువ్వు ఈవిధంగా పురుషుడనైన నన్ను ఏలా స్పృశించకలిగావు? దేవీ! నీ హృదయంలో దయ లేదా?"

"మీరు నాకు గురువుగారు కనుక మీకు సేవ చేసినాను. ఆ సేవలో స్పృశించినాను."

"అంతేనా?"

"ఏమో నాకు తెలియదు గురువుగారూ."

పట్టలేక ఇన్ని సంవత్సరాలు వూరుకొని ఈనాడు ఈ విధంగా కర్కశంగా ప్రత్యుత్తరాలిచ్చిన తన ఆశయమూర్తి

మాటలకాతని హృ ద య ము వజ్రాఘాత పర్వతంలా కూలి పోయింది. అతడు విసవిస ఆమె యింటిలోనుండి పైకి పోయి, నడచి నడచి ఆశ్రమంలో, పురుషుభాగంలో ఉన్న తన ఇంటి లోనికి వెళ్లి, తూలి క్రింద పడిపోయినాడు. ఈ విషయం వాణీ సుందరి, నరసింహారావు గ్రహించి పరువు పరువున గురువుగారి కడ చేరుకున్నారు. అది ఆనాటి రాత్రి. రాత్రి ఎనిమిదైన వెనుక స్త్రీ భాగంలోంచి పురుషుడు కాని, పురుష భాగంలోనికి స్త్రీ గాని వచ్చుటకు వీలులేదు. ఈ రెండిటికి పెద్ద గోడ అడ్డం. మూడు గుమ్మాలు ఉన్నాయి. రెండు ఎప్పుడూ తాళం వేసి ఉంటాయి. మధ్య గుమ్మంలో రాత్రి ఎనిమిదైన వెనుక తాళం వేస్తారు. ఆనాడు తాళం వేయడానికి వాణీసుందరి ఆశ్రమ కులపతి వెళ్ళినాడు కదా అని వచ్చినది.

ఆ ద్వారానికి దగ్గరగా ఉన్న కులపతి పర్ణశాలవైపు నరసింహారావు పరుగెత్తుకొని వెళ్ళడం చూసి, తానూ తాళం వేయుట మాని కులపతి ఇంటికి తొందరగా వెళ్ళింది. అచ్చట కులపతి హాలులో తివాసీపై కూలబడి ఉండటమూ, నరసింహా రావు గురువుగారితో ఏవేవో మాటలు చెప్పుతూ నుదురునకు చన్నీళ్ళు కొడుతూ ఉండటమూ చూసింది.

వాణీసుందరి వెంటనే "నరసింహారావుగారూ, మీరు వెళ్లి వెంటనే డాక్టరుగారిని తీసుకురండి. నేను గురువుగారి దగ్గిర ఉంటాను" అని అంటూ లోనికి వచ్చింది. నరసింహారావు "సరే"

నని ఆశ్రమ వైద్యుని పిలుచుకొని రావడానికి పరుగిడి పోయి నాడు.

వాణి గురువుగారు మూలుగుతూ ఉండటము చూచి "నాన్నగారూ! ఏలా ఉంటుంది?" అని ప్రశ్నించింది. వాణి మాటలు వినగానే కులపతి బ్రహ్మమూర్తి లేచి కూర్చున్నాడు. "నాకు ఏదో తల తిరిగినది తల్లీ! ఇప్పుడు బాగానే ఉందిలే! నువ్వెప్పుడు వచ్చావు. నరసింహం నిన్ను పిలిచినాడా?" అని అంటూ ఆమె భుజంపై చేయివేసి, నెమ్మదిగా లేచి అక్కడే ఉన్న ఆసనంపై చతికిలబడినాడు. వాణీసుందరి తన గురువు తల తన హృదయానికి అన్చుకొని ఆయన మోమూ, భుజములూ హస్తతలంతో నిమురుతూ, "నాన్నగారూ! మీరు అవతార మూర్తులు. మీరు మా పిన్నిగారిని ఇంత ప్రేమిస్తున్నారు. అంతా నేను గ్రహించాను. ఆమె హృదయం నవనీతం. శ్రీ కృష్ణుని రాధ ప్రేమించినట్లు, రామచంద్రుని సీతమ్మ ప్రేమించి నట్లు ఆమె మిమ్ము ప్రేమిస్తున్నది. కాని ఏ కారణం చేతనో తాను ప్రేమవిషయంలో ఇంత మూకత్వం దాల్చినది." అని అవ్యక్త ధ్వనులతో ఆ బాలిక బ్రహ్మమూర్తి చెవిలో చెప్పింది.

ఇంతలో ఆశ్రమ డాక్టరుగారూ, నరసింహారావూ అచ్చటికి చక్కా వచ్చినారు. డాక్టరుగారు కులపతి హస్తనాడీ, హృదయము పరిశీలించి ఏమీ జబ్బు లేదనీ. ఎలాగో నరాలు ఒక నిమేషంపాటు తారుమారై తల తిరిగి ఉండవచ్చుననీ

తెలిపి, కొంచెం బ్రొమెయిడ్ ఇస్తానని వెళ్ళిపోయినారు. ఆయ
నతో నరసింహారావు వెళ్లినాడు.

"మందు వస్తుంది. నువ్వు వెళ్లు తల్లీ!" అని వాణితో
బ్రహ్మమూర్తి అన్నాడు.

"కాదు గురువుగారూ! ఈరాత్రి నేను ఇక్కడే మకాం!"

"ఆశ్రమ విధులు ఒప్పుకోవు తల్లీ!''

"ఎవరికైనా జబ్బుచేస్తే పరిచర్య చేయడానికి బాలికలు
రావచ్చునన్న ధర్మంకూడా ఉందిగా!''

"అలా వైద్యాలయంలో మాత్రమే! పైగా నాకేమీ
జబ్బులేదు. నా ఆరోగ్యం ఇంతవరకూ చెడలేదు. ఇక ముందూ
చెడదు. మన కళా సంప్రదాయం మృత్యుంజయ స్వరూపం.
భక్తితో మన సంప్రదాయం అనుసరించే వ్యక్తి మృత్యుంజ
యుడే!"

"అయితే మన సంప్రదాయం మతధర్మం కూడానా?"

"అవును తల్లీ! మతం అంటే బొట్టూ, కట్టూ, ఆచా
రాలూ అనుకున్నావా? ఆత్మ,పరమాత్మ దివ్యజ్ఞాన స్వరూ
పమైనదే మతం. కులాలు మతం కావు."

"మానవుని సంపూర్ణ జీవితం మతభాగమే అనిలేదు.
మీరొక్క ఉపన్యాసంలో ఉపదేశించారు కాదా నాన్నగారూ?"

"అవును. దివ్యధర్మాలకు శృతిగా మానవుని నిత్య జీవి
తం నడవాలి, అని నా ఉద్దేశం కదా, అదేగా నేను విపులం

చేసి చెప్పాను."

"అవునండి!"

నరసింహారావు మందు పట్టుకు వచ్చినాడు.

ఆ మందు ఆ అలమారులో ఉంచమని చెప్పి బ్రహ్మమూర్తి వాణీసుందరిని వెళ్ళమని ఆజ్ఞ ఇచ్చి "నరసింహా! అమ్మాయిని ద్వారంవరకూ దిగవిడిచి రా!" అని నరసింహారావును ఆదేశించారు.

నరసింహారావు ప్రఫుల్లమైన మోముతో ఆ బాలికను అనుసరించాడు.

8

నరసింహారావు వాణీసుందరిని గాఢంగా ప్రేమించాడు. వాణి ఆతన్ని ప్రేమించింది. ఆశ్రమంవారు బెంగుళూరులో, అనంతపురంలో, బళ్ళారిలో, మదరాసులో ధనసేకరణ నిమిత్తం సలిపిన నాట్య, నాటక ప్రదర్శనాలలో ఇద్దరూ కలిసి నాయికా నాయకుల వేషాలు వేసేవారు.

ఆతడు కృష్ణుడు, ఆమె రాధ. అతడు శివుడు, ఆమె పార్వతి. ఆతడు వేటకాడు, ఆమె వేటకత్తె. బుద్ధనాటకంలో మాత్రం వాణి యశోధర వేషం వేసేది. బుద్ధుడు కులపతి బ్రహ్మమూర్తి.

నాట్య కార్యక్రమంలో బ్రహ్మమూర్తి ఆనందతాండవ స్వరూపియైన శివునిగా అవతరించి అద్భుతముగా నాట్యము చేసేవాడు. ఆ నాట్య కార్యక్రమంలో మాత్రం పద్మప్రియ పా

ర్వశి వేషం వేసేది. ఊర్వశీగాథ నాటకంలోను పద్మప్రియా దేవి ఊర్వశి వేషం వేసేది. అప్పుడామె ప్రదర్శించే నాట్యము అనన్యమని లోకమంతా ప్రశంసించేది. తక్కిన నాట్యకార్యక్రమంలో ఆమె పాలుపుచ్చుకోకుండా వీణ వాయించేది.

ఈ ప్రదర్శనాలవల్ల ఏడాదికి అన్నివిధాలైన ఖర్చులు పోను ఐదారు వేల రూపాయల రాబడి వచ్చేది. ఏకమొత్తంగా వచ్చిన చందాల డబ్బు ఇరవై ఐదువేల రూపాయలు బ్రహ్మమూర్తి మూలధనంగా ఉంచి ప్రభుత్వపు ఋణ పత్రాలు కొన్నాడు. కొందరు పెద్దలు తమ పేరను, తమకు నచ్చిన ఇతరుల పేరను భవనాలు అవి కట్టించి ఇచ్చేవారు.

వాణీసుందరి, నరసింహారావు నెమ్మదిగా నడిచి వెడుతూ ఆశ్రమపు రెండు భాగాలను కలిపే ఆద్వారం దగ్గిర ఆగినారు.

"వాణీ! ఇప్పటికైనా పురుషులంటే కోపం నీకు పోలేదా!" అని నరసింహారావు వాణీసుందరిని ప్రశ్నించినాడు.

"లేదండీ అహోబలంగారూ, పురుషులంటే నాకేమాత్రం నమ్మకం లేదు. ఎవరో గాంధీజీవంటి, బ్రహ్మమూర్తిగారి వంటి వారు తక్క- పురుషులలో మంచివారెవరున్నారండీ?"

"నేను బ్రహ్మమూర్తిగారి శిష్యుణ్ణి కాదా?"

"ఇప్పుడనేకమంది కాంగ్రెసువాదులు గాంధీగారి శిష్యులు కాదూ? ఆ శిష్యులు చేసే దురన్యాయాలు, అక్రమాలు లోకమంతా వాసనెత్తిపోవటంలేదూ?

"అలాంటి వాళ్ళలోనే నన్ను జమచేర్చావు. నీపాదా లుకడ వాలి నా గురువుకు, నా గురువు గారి ఆశయ దేవి పద్మప్రియా దేవి గారికి తక్క ఇంకెవ్వరికి నమస్కరించనన్న గర్వం కల నేను నిన్ను పూజిస్తున్నాను. నువ్వు నాఆశయ దేవతవు. నీవు నాజోత్స్నవు. నేను జోత్స్నా పతిని. ఏనాటికైనా నీవు నేను, నేను నీవు. ఆలా దంపతులం కానినాడు కాని, నీవు ఇతరులని ప్రేమించిననాడు కాని, వివాహము చేసుకొన్న నాడు కాని, నేను సన్యాసమన్నా పుచ్చుకుంటాను, లేకపాణిణమైనా విశ్వాసానికి సమర్పిస్తాను."

"అయితే ఇప్పుడే సన్యాసం పుచ్చుకోండి."

"అంటే నీవు నన్ను ప్రేమించటం లేదన్న మాట."

"ఆలాగే అనుకోండి."

నరసింహరావు మాన్పడిపోయినాడు. ఆగుర్రిడ్డి వెన్నెల్లో ఆతని కన్నులనీరు గిరుర్రన తిరగడం ఆమె పరికించింది. ఆతడు తన గుండెను గట్టిగా నొక్కుకుంటూ తల వంచుకొని ఆ అర్ధచంద్రుని వెన్నెల్లో తూలిపోయే నడకతో వెనక్కు నడిచి పోసాగినాడు.

వాణి చిరునవ్వుతో ఆతడు పదిగజాలుదూరం వెళ్లేవరకూ ఆతన్ని పరికిస్తూ నించుంది.

ఆతడలా తూలిపోతూ నడచిపోతూనే ఉన్నాడు.

అప్పుడామె కళకళ నవ్వుతూ నరసింహరావు కడకు పరుగెత్తుకొనిపోయి ఆతన్ని వెనుకనుంచి తన రెండు చేతులా

చుట్టివేసి, గట్టిగా హృదయానికి హత్తుకొన్నది.

"మీరు నా ప్రభువులు. మిమ్మల్ని చూచిన మొదటిక్షణం నుంచీ నా సర్వస్వమూ మీ పాదాలకడ అర్పించాను. అయినా దెబ్బతిని ఉన్న దానను. మనుష్యులంటేనే అసహ్యం వేసింది. పురుషుల మాటటుంచండి. నాహృదయాన్నే నిరసించాను. అది నీరసమని నన్ను నేను తిట్టుకొన్నాను. ఆడది ఒట్టి జావకడి అని నన్నే నేను ద్వేషించుకొన్నాను. కాని, రానురాను కాలం జరిగి పోనుపోను, ఇది నిజమైన ప్రేమ, ఆనాటిది ఒట్టి ఉళక్కి అని తెలుసుకొన్నాను. మీరు నన్ను చూసిన మొదటి క్షణం నుంచి నన్ను ప్రేమిస్తున్నారని తెలుసు. అయినా మీరు మాత్రం ఎలాంటివారో నాకెలా తెలుస్తుంది? ఇన్ని నెలలు మిమ్మల్ని జాగ్రత్తగా గమనిస్తున్నాను. మీరు నా పరీక్షలన్నిటిలోను విజయం పొందారు. ఈ రోజు ఆఖరి పరీక్ష!"

ఆతడు నెమ్మదిగా ఆమెవైపు తిరిగినాడు. ఆతని మోము అమర మందాకినీ నదిలోని దివ్యసువర్ణ పద్మంలా వికసించి పోయింది. మాటలురాని పరమోద్రేకంతో ఆత డామెను గాఢంగా కౌగిలించుకొన్నాడు.

ఆమె కడ మోకరించినాడు; మోకరించి వంగి ఆమె పాదాలు దీర్ఘముగా చుంబించినాడు. ఆమె ఆతనిపై వ్రాలి రెండుచేతులూ పట్టి పైకి లేవనెత్తింది. ఇరువురూ ఆ వెన్నెల్లో నిల్చున్నారు.

"ఈక్షణమే పోయి గురువుగారికి ఈ పవిత్రవిషయం నివే దిద్దాం. ప్రాణేశ్వరీ!" అన్నాడాతడు.

ఇరువురు ఒకరి చేయి ఒకరు పట్టుకొని కులపతి పర్ణశాల వైపు నడచినారు.

"ప్రాణేశ్వరీ, యుగాలనుండి నీకొరకై ఎదురుచూచాను. ఈనాటికి నీకు కరుణ కలిగింది. నీవల్లే నేను పెద్దచదువులు చదువలేదు. నన్ను నీవెలా ప్రేమించకలిగావో అర్థం కావటం లేదు. నా ఈ పవిత్రమైన అదృష్టాన్ని నమ్మలేకుండా ఉన్నాను."

'ఓ వెర్రిఓబలయ్యగారూ! మీరు గడుసువారనుకున్నాను ఇంత అమాయకులని నేను గ్రహించలేదు. మీ విద్యముందు, మీ ప్రతిభముందు నా చదువేపాటిది? సంధ్యేపాటిది? మీశక్తి లో శతాంశము నాదగ్గర ఉంటే నేను జగద్విఖ్యాతి గడించి ఉందును. ఇది నా అదృష్టం. మిమ్మల్ని మీరు తక్కువ పర్చు కోవడం మానేయండి. ఇక్కడనుంచి మీ యింటికీ, మీకూ నేను అధికారిని. నా ఆజ్ఞ పరిపాలించకపోతే మీకు విధించబడే శిక్షలు మీరు ఊహించుకోనైనా లేరు. జాగ్రత్త." ఇద్దరూ కలకల నవ్వుకున్నారు.

వారిరువురూ కలిసి పర్ణశాలలోనికి భయపడుతూ వెళ్లి నారు. కులపతి బ్రహ్మమూర్తి తాను విన్యసించిన గౌరీతాండవ మూర్తికడ పద్మాసనాసీనుడై ప్రార్థన చేసికొంటున్నాడు. నెమ్మదిగా ఆమందిరం గుమ్మం దగ్గరే వారిరువురూ నిలబడినారు.

వీరిరువురూ వచ్చినదీ, వచ్చిన విషయము బ్రహ్మమూర్తి గ్రహించినట్లు "ఇద్దరూ వచ్చి నా చెరో ప్రక్క నా కూర్చోండి. కుడిప్రక్కన నాకోడలు, ఎడమప్రక్క నాకుమారుడు" అన్నాడు ఆయన. వారు ముగ్గురూ కలిసి సృష్టి స్వరూపమూర్తి అభయ ముద్రాధరుడు, వరద ముద్రాంచిత వామహస్తుడు, అష్టభుజుడు, ఆకాశ చారయుక్త దక్షిణపాదుడూ, భౌమ్యచారయుక్త వామ పాదుడు, పరశు, డమరుక అగ్నిధరుడు, వ్యోమజటాఝూటి సర్వాకాలంకృతుడు, వ్యాఘ్రాజినధారి, ఆ శంకర తాండవ మూర్తిని వారు ముప్పురూ ప్రార్థించినారు.

౮

వారం రోజుల్లో బ్రహ్మమూర్తి హిమాలయాలకు వెళ్లిపోయినాడు. నరసింహరావు, వాణీసుందరి నిజం దాచ కుండా తమ ఉద్దేశ్యము బ్రహ్మమూర్తికి నివేదించుకున్నారు. తమ దేశికుడు పద్మప్రియా దేవిని ప్రేమిస్తున్నట్లు తమకు తెలుసునట. ఆమె అంత పవిత్రంగాను ఆతనిని ప్రేమిస్తున్నట్లును తెలుసునట. వారిరువురి పవిత్ర కళ్యాణ మహోత్సవం అయ్యేవరకు తాము వివాహం చేసుకోరట.

బ్రహ్మమూర్తి ఏం చేయకలడు? వారిద్దరికి తన ఆశీర్వచనము మాత్రము అనుగ్రహించినాడు. తాను తన కర్తవ్యాన్ని, తన భవిష్యత్తును తెలుసుకొనడానికి హిమాలయములకు వెడుతానన్నాడు. ఆ చలికాలంలో తానెంతవరకు హిమాలయ క్షేత్రం

దర్శించకలడో అంతవరకు వెళ్ళివస్తానని వారిరువురితో ఆతడు తన రహస్యము స్పష్టముగా చెప్పినాడు. తక్కిన ఆశ్రమవాసులందరితో జాగ్రత్తగా ఉండమని తాను కొద్ది వారాలలో తిరిగి వస్తానని, కళావిషయమైన ఒక సత్యం అన్వేషించడానికి తాను హిమాలయములకు వెడలుచున్నాడని చెప్పి ఆతను ప్రయాణమైనాడు.

ఆతడు ఇందుపురం వచ్చి రైలు ఎక్కబోయేముందు పద్మప్రియను ఒంటిగా పర్ణశాలలో కలుసుకున్నాడు.

"పద్మప్రియా! నేను హిమాలయాలకు వెడుతున్నాను. నాపై నీకు ప్రేమ లేదని నిర్ధారణచేసి చెప్పినావు. నీపైన నా ప్రేమ నాసర్వస్వము, నాశక్తి, నారక్తి, నాముక్తి, అదే నాకళ. నీవు ఎరుగీయని ఈ ప్రేమను జయించి మహాయోగినై తిరిగివస్తాను. ఓడిపోతానా తిరిగిరాను. నువ్వు నాబిడ్డలు, నరసింహం, వాణీ సుందరి ఈ ఆశ్రమం నిర్వహించండి. ప్రథమశిష్యురాలైన నీకు ఇదే నాతుది ఆదేశము." అస్పష్ట వాక్యాలతో మనవి చేసినాడు. ఆమెకు కళ్లనీళ్లు తిరిగినవి. గజగజ వణకిపోయినది.

గద్గదస్వరంతో వినీవినబడనట్లు "మీరు నన్ను ప్రేమించటానికి నా అభ్యంతరం లేదు. ఈలాగే ఈ మన పవిత్ర స్నేహంలో ఈ ఆశ్రమం మన యిద్దరం ఎందుకు నడపకూడదు?" అని ఆమె తలవాల్చుకొని కన్నుల నీరు జలజల రాలిపోతూండగా పలికినది.

"అది అసంభవము పద్మా! ఉత్తమ సంగీతము త్రిస్థాయీ

మూర్తిత్వము. ఉత్తమ ప్రేమ త్రిగుణాత్మకము. భౌతిక మానసిక ఆత్మీకరము. నేను ఈ త్రివిధంగా నిన్ను ప్రేమిస్తూ, వాంఛిస్తూ నీవు ఏవిధంగానూ ఆమూడు స్థాయిలకు శృతి కలపకుండా వట్టి స్నేహంగా ఉంటూ ఉంటే నాకళాపూజ నిర్వహించలేను. కాబట్టి మనం విడిపోవడమే ఉత్తమం."

"అయితే నన్ను వెళ్లిపొమ్మంటారా? ఈ ఆశ్రమం మీ బిడ్డ. నేను మీఎదుట లేకపోతే ఈ ఆశ్రమం నిర్వహించటానికి అభ్యంతరంలేదు. మీ బిడ్డనుంచి మిమ్ము ఎలా వేరుచేయగలను? నేను వెళ్లి పోతాను ఉండండి."

ఆమె రోదిస్తూ కూలబడిపోయింది.

"ఓసి వెర్రి పద్మా! నువ్వాశ్రమంలో ఉండడం నా పూజకు ప్రధానం కాదు. నువ్వు నాలో లయమైపోవడమే నాపూజ దివ్యరసానంద స్వరూప మౌతుంది. అయినా నీ సలహా గమనిస్తాను. ఏమైనా నేను తిరిగి వస్తాను. నువ్వు ఆశ్రమం వదలి వెళ్లిపోకు. ఆలా నీవు వెళ్లిపోతే నాప్రాణం నన్ను వీడి పోవడం నిశ్చయం."

"మీరు వెళ్లకండి. మీకోసం నేను ఏమి చేయమన్నా చేయడానికి సిద్ధంగా ఉన్నాను."

"అది పనికిరాదు పద్మా! నాఅవస్థకు నీవు నన్ను కరుణించి ఆత్మ బలిదానం చేయడం నాకిష్టం లేదు. నేను తప్పక తిరిగి వస్తాను. మన జీవితం ఇలాగే గడుపుదాం."

ఆ సాయంకాలం ఆతడు ప్రయాణమై వెళ్లిపోయినాడు.

*　*　*　*

ఇప్పుడు డిశంబరు నెల జరుగుతున్నది. వాణి రైతుకూలీ చిత్రం ప్రారంభించింది. ఆ చిత్రం స్థాయీభావం పొందలేదని పద్మప్రియ వాదన. వాణికి పద్మప్రియ అంటే చాలా కోపంగా ఉన్నది. తన చిత్రం ఉత్తమ కళా రూపం కాదని ఆమెకు తెలుసు. అయినా కావాలని ఆవిషయమే చిత్రించసాగింది. ఆమె ఉద్దేశ్యము నరసింహారావు గ్రహించాడు.

“వాణీ! నువ్వు చేసేపని చాలా తప్పుసుమా, వేళాకోళాని కైనా స్థాయీరహిత చిత్రాలను చిత్రకారుడు విన్యసించకూడదు. నీవు రచించేది వట్టి ప్రచారచిత్రం. ప్రచారచిత్రాల యందు నమ్మకమున్నవాళ్లు ఆలాటి చిత్రాలనే రచించుకోవచ్చు, మన సంప్రదాయం అదికాదుగా? అలాంటప్పుడు దేశికురాలిపై కోపంతో ఈచిత్రం రచించటం అన్యాయం సుమా.”

“ఏమండోయ్ ఓబలయ్యగారూ! నాఆజ్ఞలను పరిపాలిస్తామన్నారు. మరిచిపోకండి.”

“వివాహమహోత్సవం కాకుండానే అధికారం చెలాయిస్తావేమిటి!”

“ఇదివరకే మనస్సులు, ఆత్మలు కలిశాయి. ఇంక దేహాలు మాత్రం కలియాలి. అంచేత నాకు సగం అధికారం వచ్చింది. సగం తలుపు తెరవడం సగం తలుపు మూయడం.”

ఆతడు నవ్వుకుంటూ వెళ్లిపోయినాడు.

పద్మప్రియకి తన గురువు వెళ్ళిననుండి పడేబాధ వర్ణనాతీతం. ఆమె ఆతనిని సంపూర్ణంగా ప్రేమిస్తున్నదని ఆమెకు మొదటినుంచి తెలుసు. శాంతి నికేతనంలో నందలాల్‌గారి ఎదుట ఆతడు దివ్యమూర్తియై ప్రత్యక్షమై నప్పుడు ఆతడే తన ప్రాణప్రియుడు; ఆతడే తన భగవంతుడు అని ఆమె గ్రహించింది. కాని ఆభావంనుంచి ఆమె భయపడి పారిపోయింది. అందుకు కారణం ఆమెకు తీరనిసిగ్గు.

కాని సిగ్గుచేత తన గురువుగారితో నేను మిమ్మల్ని ప్రేమిస్తున్నాను అని చెప్పలేదు. అది తన కర్మము. ఎంతో మహాప్రయత్నం చేసింది. వ్యంగ్యంగానన్నా ఆవిషయం ఆతనికి మనవి చేద్దామన్నా కాని లాభం లేకపోయింది. ఆయనంత శక్తిమంతుడే తన హృదయం ఎందుకు గ్రహించలేక పోతున్నాడు. ఆలా గ్రహించి ధైర్యంచేసి తన్ను గాఢంగా ఆయన హృదయానికి అదుముకొని, తన్ను కనికరించివేసి తనను సర్వార్పణచేయుమన్నా చేసేదే. ఈ పెనుభూతమైన సిగ్గు తన్నిలా ఆవహించిందే. ఈ రాక్షసినుండి విముక్తే దొరకదా? తనజన్మా, తన దేశికుని జన్మా ఈలా బాధా పూరితమై పరిమళ రహితమై కృశించి కృశించి కూలిపోవలసిన దేనా?

౬

వాణీసుందరి తన రైతుకూలీ చిత్రానికి వర్ణరేఖలు విన్య

సించడం ముగించింది. అప్పుడా చిత్రాన్ని తీసి నీళ్లలో పూర్తిగా తడిపి నానవేసి ఆకాగితం కొలతకు సరిపోయే దళసరి అద్దం తడిపి ఆచిత్రాన్ని నీళ్లతో అంటించింది. కాగితానికి అద్దానికి మధ్య గాలిబుడగలు లేకుండా చూసుకొంది. పైభాగం ఆరి పోగానే తాననుకొన్న రంగులు పూయడం ప్రారంభించింది. ఆలాగు వేస్తే రంగులు ఎంతో బాగా వస్తాయి.

ఆమె ఆచిత్రం రచించే చిత్రశాల కళాశ్రమ బాలికా భాగంలో బాలికలు చిత్రవిద్య నేర్చుకొనే మందిరం. ఆమందిర మున్నది పొడుగాటి డాబా మేడ. మందిరానికి రెండువైపులు వరండాలు ఉన్నవి. ఆ శాలలో ఒక్కొక్క బాలిక ఒక్కొక్క విశాలమైన కిటికీకడ ఎడమవైపునుండి వెల్తురు వచ్చేటట్లు కూచుంటుంది. కూచునేందుకు చిత్రాసనాలు, ఆసనాలకి ముందు వాలివున్న చిత్రలేఖనపు బల్లలున్నవి. ఆశాలలో ఆలాంటి బల్లలు ఇరువై నాల్గు ఉన్నై. ఎడమవైపు పన్నెండు, కుడివైపు పన్నెండు. ప్రతిబల్లకు కుడివైపున నీళ్లతో పెద్ద గిన్నెలుంటై. ఆ గిన్నెకు పక్కన రంగుల పెట్టెలు, కుంచెలు, రబ్బరు ముక్కలు, పెన్సల్స్న ఉంచుకొనే చిన్న బల్లలూ ఉన్నై. ఆ మందిరానికి ఈవల ఆవల ఒక అరడుగు ఎత్తు బల్లలున్నవి. ఆ వేదికలపైన చిత్రలేఖనపు బల్లలు, చిత్రాసనాలు అమరించబడి ఉంటై. ఇరువురు చిత్ర కళోపాధ్యాయినులు ఆవేదికలపై కూర్చుండి వారి చిత్రములు వేసుకుందురు. పద్మప్రియ ప్రథమ చిత్రకళోపాధ్యాయిని; రెండవ

ఆమె వాణీసుందరి.

తలుపులు రెండూ మందిరానికి ఈవల ఆవల ఉన్నై. ఒకటి బైటకుపోయే దారి. రెండవది ఈవలావలయున్న కటకటాల గుండా చిన్న వరండాగుండా చిత్ర ప్రదర్శనశాలకు పోయే దారి. చిత్రశాలలోను, చిత్రప్రదర్శన శాలలోను అనేక ఉత్తమ చిత్రాలు ప్రదర్శింపబడి ఉన్నవి. ప్రదర్శన శాలనంటి కళా గ్రంథాలయ మున్నది, ప్రదర్శనశాల, కళా గ్రంథాలయము ఆశ్రమం రెండుభాగాలకు మధ్యగా ఉన్నాయి ఇటు స్త్రీల చిత్ర శాఖ స్త్రీల భాగంలోను, పురుషుల చిత్రశాఖ పురుషుల భాగం లోను ఉన్నాయి. గ్రంథాలయాన్నంటి అటూ ఇటూ ఒకటి బాలికలు, రెండవది బాలురుపుస్తకాలు చదువుకొనే పఠనశాల లున్నవి.

వాణీసుందరి చిత్రానికి రంగులు వేస్తూ ఉండగా పద్మ ప్రియ అచ్చటకు వచ్చింది. అచ్చటచ్చట కొందరు బాలికలు చిత్రాలు లిఖించుకొంటున్నారు. ఆరోజు క్రిస్‌మస్ పండుగ. పండుగదినం కాబట్టి అందరు బాలికలు రాలేదు.

సాధారణంగా బాలికలు బొమ్మలు వేసేటప్పుడు విద్యలో ముందుకు వచ్చినవారి బొమ్మలు పద్మప్రియ దిద్దుతూ ఉంటుంది. విధానాలు బోధిస్తూ ఉంటుంది.

ఆలాగే ప్రాథమికులకు వాణీసుందరి శిక్షణ గరుపుతూ ఉంటుంది.

వాణీసుందరి చిత్రం చూస్తూఉన్న పద్మప్రియకు ఆవే దన ఎక్కువై పోయింది.

"వాణీ, ఒక్కసారి నీగదికిరా. నీతో కొన్ని ముఖ్యవిషయా లు చెప్పుకోవాలి" అని పద్మప్రియ చెవిలో రహస్యంగా చెప్పింది. వాణి తన దేశికురాలివైపు తిరిగి ఆమె మొగము పరికించింది. పద్మప్రియ మోము బాధతో వైవర్ణ్యమైయుంది. వాణి లేచి పద్మప్రియ చేయిపట్టుకొని లేవదీసి "రండి పిన్నీ, మీ పర్ణశాలకు వెళ్లే మాట్లాడుకొందాము" అని ఆమెను తీసుకొనిపోయింది. పద్మప్రియాదేవి పర్ణశాలలో ఆమె పడకగదిలో ఆమె మంచం పైన ఇద్దరూ కూర్చున్నారు. పద్మప్రియ వాణి ఒడిలో వాలి పోయింది.

"వాణీ! నేను ఒట్టి తుచ్ఛురాలను సుమా. నా గురువు గారిని నేనెంత బాధ పెడుతున్నానో నీవు గ్రహించనే గ్రహిం చావు. నేను ... వారిని సంపూర్ణంగా ... నా సర్వస్వంతో నా...నా ... నా సర్వ... సర్వస్వముతో ప్రే ... ప్రే... ప్రేమిస్తున్నాను. అది...అది... వారిని దర్శించిన మొదటి క్షణమునుండీ, నన్ను కుంగదీసే సిగ్గే వారికి వర్ణింపరాని బాధ కలిగిస్తున్నది. నివ్వే నన్ను రక్షించాలి. అంత భారం నీమీదే వేశాను. గురువుగారు "కులూ" లో రూరిక్ గారి ఆశ్రమంలో ఉన్నారు. వారు ఏమి బాధలు పడుతున్నారో."

వాణి పరమానంద భరితురాలైంది. తన దేశికురాలిని

గట్టిగా కౌగిలించుకున్నది.

౧౦

బ్రహ్మమూర్తి ఆ చలికాలంలో "కులూ" లోయలో రూరిక్కుగారి ఆశ్రమంలో మకాం చేశాడు.

ఆ చలికాలంలో మంచుతో నిండిన కొండలను తనివితీర కళ్ళతో ఆస్వాదిస్తూ ఆలోయ అంతా తిరిగేవాడు. కాలం ప్రవహించినకొద్దీ ఆతని కేదో శాంతి సమకూరింది. హిమాలయ శిఖరనివాసియై, నిత్య యోగీశ్వరేశ్వరుడై ఆతనికి పరమశివుడు ప్రత్యక్షమైనట్లయినది. అప్పుడాతనికి ప్రకృతి దేవి దివ్యవిలాసము సంపూర్ణ భావయుక్తంగా వ్యక్తమైనది.

ఉదకమండలము, కొడైకెనాలు, తిరుపతి, పాపికొండలు, వింధ్యాద్రి, శ్రీశైలాదిపర్వతాలు; నర్మదా, గోదావరీ, కృష్ణా కావేరి, గంగాది నదులు, వాని నదీ కంఠాలు ఆతనికి దివ్య క్షేత్రాలై మనోనేత్రానికి ప్రత్యక్షమయ్యాయి.

నదులు ఉదయించే పవిత్ర ప్రదేశాలు, సూర్యకాంతి అయినా చొరరాని కీకారణ్యాలు, ఆకాశంలోకి చొచ్చుకు పోయే పర్వతశిఖరోత్తుంగాలు ప్రకృతీదేవి ఆనందతాండవ కరణాలని ఆతడు గ్రహించాడు.

పిల్లతెమ్మెరలు, నదీప్రవాహాలు, వసంతుని ప్రణయ సూక్తులు, మందరస్వరాల ఎడతెగని బోధతో యుగాల రహస్యాలు బోధించే సముద్రుని కెరటాల నడకలు, చేరరాని

అతి శాంత ప్రదేశాల హిమాచలేశ్వరుని రాజసభ పరిష్కృతీదేవి కైశికీవృత్తిపూరిత భక్తి నాట్యాంగహారాలు ఆతడు తెలిసికొన్నాడు.

ఆతనికి పరమశాంతి కలిగింది.

ఇంతలో "మీరు వెంటనే రండి!" అని పద్మప్రియ ఇచ్చిన తంతి ఆతనికి అందింది. ఆతడు రెక్కలు కట్టుకుని లేపాక్షి వచ్చి చేరినాడు.

ఆ దినం 1950 జనవరి ఒకటవ తారీకు.

ఆతనికి హిందుపురం రైలుస్టేషను దగ్గరనే నరసింహారావు, వాణీసుందరీ, విద్యార్థి విద్యార్థినీ లోకమూ స్వాగతం ఇచ్చారు.

పద్మప్రియ లేదు. ఆమె కేమీ జబ్బు చేయలేదుకదా అని ఆతడు భయపడి వణికిపోయినాడు.

"గురువుగారూ! మీరు మొదటి తరగతి విశ్రాంతి మందిరంలోకి వెళ్ళండి" అని నరసింహం మనవిచేసినాడు.

బ్రహ్మమూర్తి ఏమిటా అని ఆశ్చర్యపడుతూ ఆగదిలోకి పోయినాడు.

అచ్చట దివ్యాలంకృతయై, పరమసంతోష పూర్ణ సౌందర్యవతియై పద్మప్రియ వెండి కలశంతో నిలిచి ఉంది. ఆ కలశంతో ఆతని పాదాలు కడిగి తన శిరస్సుపై చల్లుకుంది. పూలతో

ఆతని పాదాలు పూజించింది. వెండిపళ్లెరాన కర్పూరము వెలిగించి హారతి ఇస్తూ తలవంచుకొని చిరునవ్వుతో ఆబాలిక:

"నా ప్రాణేశ్వరునకు దివ్యమంగళం" అని అంటూ, చిరునవ్వున దూరంగా పోయి నిలుచుంది.

"ఏమిటి! నిజమా! నా దేవీ! మళ్ళీ అను!" అని అతడామెను చేరినాడు.

"నిజం! నా సిగ్గు ... నా కింత...చేటు తెచ్చిందిగురువు గారూ! శాంతినికేతన ప్రథమక్షణంలోనే నేను నామనస్సులో మీకర్పించుకొన్నాను" అని ఆమె ధైర్యంతో చెప్పివేసింది.
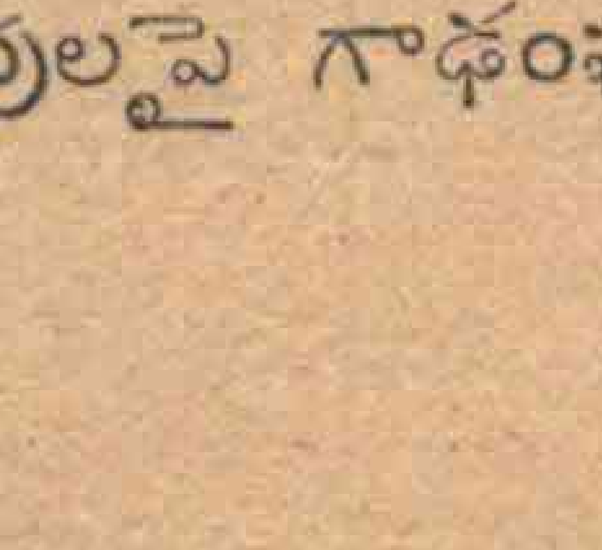
ఆతడామె చేతులో ఉన్న పళ్లెం తీసి అక్కడ బల్లపై ఉంచి, ఆమెను గాఢంగా కౌగలించుకొన్నాడు. ఆమె మోము ముద్దుకై తనవైపు తిప్పుకొనగా ఆమెయే ఆతని మెడ చుట్టూ చేతులు వేసి, అతని పెదవులపై గాఢంపు ముద్దుల వరమిచ్చింది.